

Respons Marko Bos

N.a.v. Jan Werts, 'Zeven verzwegen plagen: de blinde vlek van de eurofielen', in: *Internationale Spectator*, september 2011, blz. 441-443.

Bekentenissen van een eurofiel

Jan Werts roept de eurofielen ter verantwoording. Hij houdt hun 'zeven plagen' voor 'waarover je in Den Haag, Brussel noch Straatsburg zelden iemand hoort'. Die zeven plagen zijn: 1 Europa functioneert niet; 2 Europa zwemt in het geld; 3 Europa irriteert; 4 Europa is van belanghebbenden; 5 Europa is een bureaucratie; 6 Europa zit zonder verhaal; en 7 de nationale staat floreert.

Dit levert een wat wonderlijk samenraapsel van kritiekpunten uit verschillende hoeken op, die onderling weinig consistentie en coherentie vertonen. Werts lijkt zijn verzamelde krantenknipsels en herinneringen – al dan niet gerangschikt in de map 'Onzin' – op tafel te hebben gekieperd, om ze vervolgens op zeven hoopjes te vegen. Als het erom gaat aan te tonen dat de Europese Unie niet perfect is, heeft hij het bewijs daarvan overtuigend geleverd. Maar wie had anders verwacht? Is perfectie een reële maatstaf voor welk samenlevings- en samenwerkingsverband dan ook? 'Democracy is the worst form of government, except for all those other forms that have been tried from time to time,' stelde Churchill ooit. De Europese integratie verdient op zijn minst een vergelijkbaar oordeel.

Geen Uittocht uit Euro-land

De 'zeven plagen' roepen de associatie met het bijbelboek Exodus op. Wil Werts ons met zijn artikel bewegen tot een grote Uittocht uit Euro-land? Dat niet, want hij conclu-

deert: 'Alleen dank zij de Euromarkt, de eenheidsmunt, uniforme milieu-, transport-, technologische, ja zelfs Europese universitaire en migratienormen kan Nederland een zelfstandige welvaartsstaat blijven.' Daaraan koppelt hij het advies aan eurofielen om de schaduwzijden van Europa onder ogen te zien en daarbij de nationale dimensie voorop te zetten: 'wat is goed voor Nederland?' In mijn ogen een overbodig advies.

Ik beken: ik ben een eurofiel. Ik houd van dit continent met zijn grote verscheidenheid, zijn hoogstaande bijdragen aan wetenschap en cultuur, zijn traumatische geschiedenis van oorlogen en conflicten en zijn neiging tot reflectie en gevoel voor complexiteit.¹ Ik ben heel dankbaar dat na de Tweede Wereldoorlog een generatie is opgestaan die de moed en de verbeeldingskracht hadden om de relaties tussen landen en volkeren op een radicaal andere leest te schoeien. Na de val van het IJzeren Gordijn heeft de EU, dank zij de inmiddels bereikte stand van integratie, richting kunnen geven aan de democratische, rechtsstatelijke en sociaal-economische ontwikkeling van de landen van Midden-Europa. Daarmee heeft de EU een essentiële bijdrage geleverd aan de stabiliteit en welvaart op ons continent. En dan was de keuze van het tijdstip van toetreding van Roemenië en Bulgarije zeker voor discussie vatbaar, maar wel gegeven de bereidheid ook deze landen een helder toetredingsperspectief te bieden.

Dat in de Europese samenwerking en integratie zoveel is bereikt, komt door het bijzondere karakter van de Europese Unie: zij is veel meer dan een samenwerkingsverband tussen staten. De lidstaten hebben bepaalde bevoegdheden overgedragen en gebundeld in communautaire structuren. Ook is essentieel dat de EU daarmee een eigen rechtsorde kent. De Europese integratie is in de kern een voortdurende zoektocht naar evenwicht – tussen nationaal en Europees optreden, tussen harmoniseren en koesteren van diversiteit.² De EU is een hybride constructie, als Unie van lidstaten én van burgers, met volop ontwikkelingspotentieel. Europa is een fantastisch project, waarop elke Europese burger trots kan zijn.³

Europese integratie en nationale belangen

De Europese integratie heb ik altijd gezien als wezenlijk element van een goede behartiging van de Nederlandse belangen in een veranderende wereld(economie). De vraag welke die belangen precies zijn, en hoe deze onderling moeten worden gewogen, maakt onderdeel uit van het politieke en maatschappelijke debat. Daarover is volop discussie mogelijk en ook nodig. Een concreet voorbeeld: is het in het belang van Nederland om bij voorbaat een maximale korting op de bijdrage aan de EU-begroting te bedingen? Of is ons nationale belang meer gediend met een grondige hervorming van de EU-uitgaven en in het samen-

investeren in een Europese kennisruimte? Wat denken we nu eigenlijk te bereiken met onze plannen voor beperking van het vrij verkeer van personen binnen de EU? Welk nationaal belang is gemoeid met het blokkeren van een gezamenlijk EU-standpunt over mensenrechten in Israël en de Palestijnse gebieden?

‘Deze regering stelt, meer dan in het verleden, het Nederlandse belang centraal’, schrijft minister Rosenthal in zijn Memorie van Toelichting, zo noteer ik op gezag van mr. J.L. Heldring.⁴ Daarmee voegt deze minister zich in een traditie van bewindlieden die voorgangers uit een verder onbenoemd verleden wegzetten als dromers en idealisten die *het* Nederlandse belang maar al te gemakkelijk uit het oog verloren. Een traditie die vijf jaar geleden al het boekje *Nederland Europa, Van droom naar daad* van de toenmalige staatssecretaris voor Europese Zaken, Atzo Nicolaï, voortbracht.

Maar hier is sprake van mythevorming. De grondleggers van de Europese integratie en hun volgelingen hebben zich laten leiden door wat zij zagen als de vitale belangen van kleine en middelgrote Europese staten in een veranderende wereld. Het verschil is dat in het huidige politieke klimaat vaak kortzichtiger met het begrip ‘nationaal belang’ wordt omgesprongen: het effect op de korte termijn weegt zwaarder dan dat op de lange termijn; de wil om te investeren in grensoverschrijdende synergie is afgenomen; cynisch handelen wint het van visionair denken; solidariteit is in onbruik geraakt.⁵ Aan hedendaagse eurofielen derhalve de uitdaging om naar voren te brengen hoe, waar en waarom ons land bepaalde ambities beter in de Europese ruimte kan verwezenlijken.

Plagen van Europa?

Het zou overigens buitengewoon naïef zijn te denken dat de Europese integratie in een Unie van 27 lidstaten louter in dienst van het

Nederlandse belang kan worden gesteld. Er zal altijd sprake moeten zijn van enig geven en nemen; ook *andere lidstaten* hebben hun belangen en willen aan hun trekken komen. Daarvoor bestaat in ons land vaak weinig begrip – een zekere neiging tot rechtlijnige gelijkhebbigheid speelt ons nogal eens parten. Een deel van de plagen waarover Jan Werts zich zo druk maakt, valt in de categorie ‘compromissen en imperfecties’ die je op de koop toe moet nemen om gezamenlijk betekenisvolle stappen voorwaarts te zetten. En een ander deel van die plagen heeft te maken met de ‘offers’ die sommige belanghebbenden moeten brengen om bijvoorbeeld de interne markt te verwezenlijken. De kost gaat voor de baat uit; Europese integratie gaat nu eenmaal verder dan alleen het benutten van ‘win-winsituaties’. Dat maakt de voordelen ervan per saldo des te groter. Alleen al de interne markt voor goederen heeft ons inkomen met 4 tot 6 procent doen toenemen.⁶

Als eurofiel vind ik het prima dat de EU kinderveilige wegwerpaanstekers voorschrijft. Daarin kan ik echt geen plaag zien. Hier komen zorg voor de eenheid van de interne markt en handhaving van een hoog niveau van consumentenbescherming goed bij elkaar. Europese kwaliteitseisen voor ziekenhuizen spreken mij eigenlijk wel aan. Kan iemand mij uitleggen welke bedreiging daarvan uitgaat?

Ik beken: ook ik heb last van blinde vlekken. Zo heb ik nooit kennis genomen van Europese plannen om de benaming ‘juffrouw’ te schrappen of kleine winkeliers te verbieden samen te adverteren. Ook de 22-talige woordenlijst met voor moslims gevoelige woorden en de regels voor grensoverschrijdend vrijwilligerswerk zijn mij ontgaan. Maar laten we wel wezen, om dit soort zaken gaat het in Europa nu helemaal niet.

Wat telt, voor onze toekomstige welvaart en voor het draagvlak

bij de bevolking, is of de Europese Unie de huidige schuldencrisis effectief weet aan te pakken en duurzame financieel-economische stabiliteit kan bewerkstelligen. En naar mijn overtuiging – en die van een meerderheid van het Europees Parlement – betekent dit dat de lidstaten hun economisch beleid sterker zullen moeten afstemmen en op bepaalde terreinen een verdergaande bemoeienis van de Unie zullen moeten toelaten. Als we geen afwenteling van problemen en lasten tussen landen willen, dan ontcom je niet aan meer dwingende vormen van coördinatie van economisch beleid.⁷ Die conclusie heeft het kabinet-Rutte/Verhagen gelukkig nu ook getrokken.⁸ ‘De betrokken regeringen moeten de moed en de pedagogie opbrengen om hun bevolkingen uit te leggen dat dit een verdere overdracht van soevereine bevoegdheden vereist’,⁹ zeg ik Mia Doornaert na. Uiteraard moet daarbij voldoende ruimte blijven voor wedijver tussen de lidstaten, maar 44% jeugdwerkloosheid – zoals in Spanje – lijkt mij daarvoor geen gezonde basis.

Meer én minder Europa gewenst

Destijds was het waarschijnlijk niet verstandig van de lidstaten om Griekenland tot de euro toe te laten. In 2003 was het zonder meer dom en kortzichtig van Duitsland en Frankrijk om de regels van het Stabiliteits- en Groeipact aan hun laars te lappen – en van teveel andere lidstaten om dat toe te laten. En dat zelfde geldt voor het besluit van de Raad van ministers, in 2005, om de Europese Commissie respectievelijk Eurostat geen aanvullende bevoegdheden te geven voor de controle van nationale begrotingsstatistieken. Nota bene nadat het belang daarvan door een eerste herziening van de Griekse begrotingscijfers afdoende was gebleken!¹⁰

Eurofiel zijn betekent niet blindelings pleiten voor ‘meer Europa’ of slaafs toejuichen wat ‘Brussel’ be-

denkt en beslist. Als eurofiel bewaak ik graag de *toegevoegde waarde* van Europa. En die is primair gelegen in de interne markt, de euro, de harmonisatie van regels en de afstemming van beleid.

Het EU-budget is voor de Europese integratie van secundair belang, maar de centen krijgen gewoontegetrouw in ons land volop de aandacht, zo ook van Jan Werts. De budgettaire middelen van de Europese Unie zijn relatief beperkt. Ze omvatten niet meer dan 1% van het nationaal inkomen van de lidstaten. Maar dat geld moet dan wel goed besteed worden. Dan is het niet voldoende dat EU-uitgaven netto-baten opleveren. Nee, deze uitgaven moeten ook *meerwaarde* opleveren vergeleken met wat de lidstaten zelf kunnen realiseren. Anders dan Werts vind ik het verre van logisch dat nog steeds een groot deel van het EU-budget naar de landbouw gaat. De eenheid van de interne markt voor landbouwproducten is een Europees publiek goed, maar vergt geen blijvend systeem van inkomensvoorzieningen.¹¹

Het kabinet wil flink het mes zetten in de EU-uitgaven – vooral die voor cohesie en voor de administratie – maar gaat heel omzichtig om met de landbouwuitgaven. Met Frankrijk en Duitsland is het kabinet het al eens over een nominale bevrozing van de EU-landbouwuitgaven in de komende periode. Daarmee is de speelruimte voor betekenisvolle beleidshervormingen – voor een substantieel grotere inzet voor kennis en innovatie bijvoorbeeld – drastisch verkleind. Als eurofiel vind ik dat onbegrijpelijk en heel jammer.

Helaas is de rechtmatigheid en doelmatigheid van de EU-uitgaven nog steeds onvoldoende verzekerd. De Europese Rekenkamer stelt jaar na jaar wel vooruitgang vast, maar het foutenpercentage is vooral bij de cohesie-uitgaven (met 5% of meer) nog onaanvaardbaar hoog. Het knelpunt is onvoldoende controle en verantwoording *door de lidstaten*. Als eurofiel zou ik dat graag willen aanpakken (en zeker niet onder de mat schuiven).

Lang vormde eurofilie voor velen een vanzelfsprekende houding. Met het voortschrijden van de integratie is dat veranderd. De *irritatiefactor* is toegenomen doordat de Europese Unie zich, tot verrassing van velen, direct of indirect met steeds meer velden van het maatschappelijk leven is gaan bemoeien. Met die irritatie moeten we zeker verstandig en gevoelvol omgaan. Maar dan helpt het wel als latente eurofielen uit de kast komen, kleur bekennen en het debat aangaan.

Marko Bos is bestuurslid van de Europese Beweging in Nederland. Deze vereniging biedt onderdak aan eurofielen van diverse pluimage alsook aan een enkele verdwaalde euroscepticus, en gaat graag het debat aan met eurosceptici. Voor nadere informatie: www.europesebeweging.nl of ebn@clingendael.nl.

Noten

1 Zie het prachtige boek van Joep Leerksen, *Spiegelpaleis Europa – Europese cultuur als mythe en beeldvorming*, Nijmegen: Vantilt, 2011.

2 H.H.F. Wijffels, 'De Europese Unie en het Nederlands belang', *Dr. Sicco Mansholtlezing 2003*.

3 Leendert Jonker, 'Europa, waarom ook al weer?', *EBN Nieuwsbrief*, september 2011, blz. 9-11.

4 J.L. Heldring, 'Het Nederlands belang', column 'Dezer dagen', in: *NRC Handelsblad*, 29 september 2011, blz. 16.

5 Zie voor een hoopgevende uitzondering: Marloes Foudraïne, 'Europese solidariteit', in: *DNB Magazine*, nr. 4, september 2011, blz. 27.

6 Bas Straathof, Gert-Jan Linders, Arjan Lejour & Jan Möhlmann, 'The Internal Market and the Dutch Economy – Implications for trade and growth', *CPB Document no. 168*, september 2008.

7 Zie ook: Arnoud Boot, Lans Bovenberg & Bas Jacobs, 'Europees groeivermogen en lessen van de jaren dertig', in: *Economisch Statistische Berichten (ESB)*, 30 september 2011, blz. 574-576.

8 Brief van de ministers van Algemene Zaken, van Financiën, van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie en van de Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, Tweede Kamer, vergaderjaar 2010-2011, 21 501-07, nr. 839.

9 Mia Doornaert (adviseur van demissionair premier Leterme van België), 'Kijk naar België voor besluit over Europa', in: *NRC Handelsblad*, 27 september 2011, blz. 14/15.

10 Bart van Riel, *Liever Monnet dan Metternich: Economische integratie volgens de communautaire methode?* (te verschijnen) Zie het artikel van dezelfde auteur over de Europese Commissie en het SGP, blz. 593-597 [eindred.].

11 Marko Bos & Bart van Riel, 'Naar een nieuw begrotingskader van de EU', in: *ESB*, 16 september 2011, blz. 538-541; Marko Bos, 'The EU budget', in: Arie Oskam, Gerrit Meester, Huib Silvis (red.), *EU policy for agriculture, food and rural areas*, Wageningen: Wageningen Academic Publishers, 2011 (2nd edition), blz. 79-96.